

(1807) recollí a Titaguas (Serrans), *alitienzo* (que Simonet cita, segons crec, del llibre de Loscos i Pardo sobre Alcanyís, 1867). També ho vaig anotar a les Illes: *aladèrn* (*Racó de n'Aladern o n'aladèrk*) a Cala Ratjada; un *aladern*, sinònim de *revell*, m'ensenyaren els pescadors de Cabrera; *aladèrn* a Menorca (Mercadal); i els de Mancor en mostraven cap dalt a Lluç *Es Morro de s'alavarnà* dit així «perquè hi ha *alavèrns*».

Ara bé, aquesta variant amb *-v-* ha tingut extens arrelament: no dubto gaire que ve d'ací el nom del poblet de *Lavern* en el Penedès; i en una cançó recollida en el *Romillo*, per Milà «un gran foch d'*alavern* y de l'aulina» figura en la versió recollida a Besalú o a Olot (no a les altres, 33.5B).

El mot llatí s'ha mantingut a Itàlia, i fins potser literàriament (*alaterno*, *-na*, Targioni), però sobretot en parlars locals: piem. *latern*, Perugia *laterno*, Roma *lanterno*, en algun parlar toscà, i després en el Sud: *litierno* a Salerno, *al(a)tierno* a Bari i a Potenza. *Aladerru* en el sard de Sàsser. En llengua d'Oc es documenta ja «albres appellats euses, *aladerns*, royres» en un llibre municipal de St. Pons d'Erau, que sembla ser del S. XIV o potser ja XIII (PSW I, 46); i aquesta forma segueix, com a *-er*, tenint vigència allí mateix i en els parlars de l'Aude, Alt-Garona, Montpeller i Gard (Rolland). En castellà ha predominat una forma femenina *aladierna* o *ladierna* [DCEC I, 75, 1575; Nougé, *BHisp.* LXVII], potser deguda a influència del gènere femení dels noms llatins d'arbres (cf. *haya* = cat. *faig?*); port. *aderna*, gall. *aderno*.

En llatí el mot es documenta primerament en Plini: «*alaternus*, cui folia inter illicem et olivam» (xvi, 26), i després seguidament no el trobem sinó en Columella i algun altre autor de color geogràfic menys clar; car Plini és tan ple de mots hispànics que a penes cal reconèixer-li menys aquesta qualitat que a Columella. Ara bé, els etimòlegs llatins estan almenys d'acord que no és mot indoeuropeu ni aboriginalment llatí; el fet que hom el reporti també en una obra de Tarquitiu sobre antiguitats etrusques, féu que Niedermann i Ernout (veg. Walde-H.) li suposessin també nissaga etrusca; és curiós però que el dicc. d'Ernout-M. ja no reculli aquesta idea i es limiti a donar-lo com a mot d'origen desconegut.² No esperem d'arribar a conclusions certes. De tota manera la naturalesa del terreny a les terres ibèriques i occitanes, favorables a la producció de l'arbut, i la quantitat més gran de variants antigues, i no fàcilment explicables, no ens disposen malament envers la idea d'un mot d'origen ibèric (recordeu també vells noms castellans-mossàrabs com *palo de Bañón*, *palo mesto* o *mesto*).

El cas és que voldríem estar segurs de com s'expliquen les terminacions de les variants val. *allitendre* i cast. *ladièrnago-labièrnago*.³ *Allitendre* es podria interpretar com una espècie d'ultra-descastellanització d'un *aliterno*: i no nego que això tingui força convincent. Però ací cal plantejar-se d'on ve el nom del poble de *Tallendre*, en la Solana de Cerdanya, al Nord

de Bellver, precisament la part més seca de totes les terres cerdanes, i on certament creix l'*aladern* més que enlloc més de la comarca; i em sembla que M.L. es mostrà ben ingenu en admetre (BDC xi, 1923, 121) la versemblança d'un nom de lloc equivalent del cast. *tallo tierno*; no hi ha cap indici per admetre que l'hellenisme *THALLUS*, solament continuat pel castellà, vagi donar mai descendència en català ni altra llengua romànica, ni és de creure que una insignificant tija tendra pogués donar el nom d'una població, ja documentada en el S. IX: amb la grafia *Talennar*, figura en efecte a l'Acte de consagració de la S. d'Urgell (n.º 149).

Ara bé, hi ha variants occitanes que recorden estranyament aquest nom, en particular *taradèu* nom de l'aladern a Marsella (*TdF*); però així mateix, amb una sonora inicial, que al capdavant podria resultar d'assimilació a la *-d-* interna, trobem encara formes locals com *dalader* com a pròpies del nom de l'arbut a Montpelier i a Avinyó, i que Belon ja dona com a mot «meridional» l'any 1558 (Rolland iv, 23); el cognom modern *Daladier*; *daradel*, registrat pel diccionari d'Azais⁴ (que reflecteix sobretot formes de cap a Beziers), *daradè* al Var i vora el Roine, i la variant regressiva *darado*, pròpia del Var. Tot això, junt amb el nom del poble de Cerdanya, em sembla resultat d'una continuació d'una base *TALETERNĀRO-* que coexistiria amb *ĀLETERNĀRO-*,⁵ base del mossàrab valencià *allitendre* (on *-ĒRNARO-* passà a *-enro-*, cf. l'*alitienzo* d'Alcanyís, l'*alitierno* de Titaguas, etc.) i que també ens podria explicar l'*ago* de les formes mossàrabs castellanes.

Hi haurà alternança *TALE-~ALE-*: ¿es vol indici més clar que això d'un origen ibèric? (*Ibi-Tibi*, *Prat-d'Ip-Tivissa*, etc.). Comencen així mateix en *TA-* noms d'arbutos ben semblants, com *TAMARIU*, i el mall. *tamarrell*, que Joan Rosselló cita junt amb l'aladern (en *Manyoc*, 229). En tot això hi ha evidentment molta part d'especulació incerta, que cal deixar oberta per al referèndum de la investigació futura. Però importava des d'ara deixar ací jalonada una alineació, qui sap si fecunda.

DERIV.: *Aladerneda*, *aladernar* (veg. supra); *-rnar*, *-rnet*, *-rnó* (*AlcM*).

¹ لطيرو , que Simonet vol interpretar *lathierna* castellanitzant-ho, però el *be* final més aviat és una *-o*, i el *ya* de prolongació pot entendre's com ho fa ell, o com una mera indicació que és vocalisme *ern* i no *-arn*. —² ¿No estava Ernout ben d'acord amb la idea de Niedermann? Sabé després altres coses? Potser és més aviat Meillet que no se sentí convençut. —

³ *Ladièrnago* en Ant. Palau 1784, *layèrnago* a Huelva, *labièrnago* en Gómez Ortega (1770), mal pronunciat com *avièznago* a Córdoba i com a *gobièrnago* a Granada (Rojas Clemente, 1807), evident deformació de *ovièrnago* (cites de Colmeiro, iv, 37). Per explicar la *-v-* del cat. i oc. dial. *lavern* semblava molt raonable pensar en la influència de *vern*. Però que aquest celtisme hagi actuat en aqueixes formes andaluscs ja fa de mal creure; com dic en el DCEC, *laburnum* seria una influència natural